

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

**PRISIJUNGUSI
LIETUVA**

**E. bendruomenės TAU:
būk aktyvus, unikalus ir verslus!**

MEDŽIAGA MOKYMŲ DALYVIUI

www.prisijungusi.lt

Projektą įgyvendina:

RYŠIŲ
REGULIAVIMO
TARNYBA

VIDAUS REIKALŲ
MINISTERIJA

Mokymus organizuoja: asociacija „Viešieji interneto prieigos taškai“ (VIPT), UAB „Baltijos kompiuterių akademija“, Savivaldybių viešųjų bibliotekų asociacija, VŠĮ „Informacinių technologijų institutas“.

IVADAS

Ši programa skirta suaugusiems Lietuvos gyventojams, kurie turi pagrindinių skaitmeninių žinių ir įgūdžių, tačiau ribotai naudojami skaitmeniniais įrenginiais ir technologijomis, bei nori tobulinti skaitmeninius įgūdžius, kad galėtų efektyviai naudoti šiuolaikines skaitmenines technologijas kasdieninėje ir profesinėje veikloje.

Skaitmeninių įgūdžių turinčių gyventojų mokymo renginių programa savo turiniu atitinka Europos Komisijos rekomenduojamus skaitmeninių gebėjimų (DigComp 2.1) 1-2 gebėjimų (kompetencijų) lygius. Programa parengta pagal gyventojų skaitmeninio raštingumo žinių ir įgūdžių tobulinimo projekto „Prisijungusi Lietuva: efektyvi, saugi ir atsakinga Lietuvos skaitmeninė bendruomenė“ tikslus, uždavinius ir reikalavimus.

Mokymų programą sudaro trys pagrindinės dalys:

1. Saugus naršymas internete.
2. Interneto svetainių kūrimas.
3. E. visuomenės pagrindai.

Mokomojoje medžiagoje naudojami sutartiniai grafiniai paveikslėliai, nurodantys, kurioje dalyje yra teorinis aprašymas, pateikiamos pastabos ir pan.

Grafinis mokomosios medžiagos žymėjimas:

Teorinis skyrelio aprašymas, kuriame atskleidžiama tos temos esmė. Teorinį aprašymą rekomenduojama skaityti visiems pradedantiesiems.

Pastabos žymimos šauktuko paveikslėliu. Šioje dalyje norima atkreipti dalyvių dėmesį į neįprastas situacijas, pateikiami perspėjimai ar papildomi naudingi komentarai.

Leidinio autorė: dr. Renata Danielienė

1. SAUGUS NARŠYMAS INTERNETE

Šiame skyriuje sužinosite:

- kas yra internetinė tapatybė,
- kaip atpažinti saugias svetaines bei suprasti, kaip saugiai naršyti internete ir naudotis e. paslaugomis,
- apie prisijungimo prie svetainių ir naršymo istorijos saugojimą skaitmeniniame įrenginyje privalumus ir trūkumus,
- kaip saugiai baigti darbą atsijungiant nuo e. sistemų,
- kaip pašalinti asmeninę informaciją baigus darbą prie viešųjų kompiuterių,
- apie interneto naršyklės privataus naršymo lango naudojimo paskirtį,
- apie paprastas autorių teises ir licencijų taisykles.

Naudojama techninė ir programinė įranga:

- stacionarus arba nešiojamas, arba planšetinis kompiuteris, arba išmanusis telefonas su operacine sistema, interneto naršyklė.

Šio skyriaus struktūra:

- gyvenimiška situacija apie saugų naršymą internete,
- mokomoji medžiaga,
- papildomi įdomūs mokymosi šaltiniai.

UŽDUOTIS

Išnagrinėti aprašytą situaciją ir padėti Onutei suprasti, ar ji saugiai naršo internete.

AR ONUTĖ SAUGIAI NARŠO INTERNETE?

Onutė dažnai naudoja e. paslaugomis, tačiau kartą per radiją ji išgirdo, kad yra saugios ir nesaugios svetainės. Ji iš karto paskambino pusbroliui Petriui paklausti, ar jis ką nors apie tai žino. Petras neseniai dalyvavo skaitmeninio raštingumo mokymuose ir prisimena, kad lektorius pasakojo apie saugų naršymą internete. Jis papasakojo, į ką reiktų atkreipti dėmesį jungiantis prie įvairių internetinių sistemų, kai yra siunčiami asmens, finansiniai ir kiti svarbūs duomenys. Pokalbio pabaigoje Petras nuramino Onutę, tačiau paragino būti akylesnę naršant interneto svetainėse.

Užduotis: diskutuodami vieni su kitais pasakykite, į ką Onutei reiktų atkreipti dėmesį, pavyzdžiui, apsižvelgiant internetinėje parduotuvėje. Ar ji gali tai padaryti saugiai?

UŽDUOTIS

Išnagrinėti aprašytą situaciją ir padėti Onutei bei jos sūnui saugiai naudotis e. paslaugomis.

AR ONUTĖ SAUGIAI BAIGIA DARBĄ ATSIJUNGDAMA NUO INTERNETINIŲ SISTEMŲ?

Onutė jau seniai naudoja e. paštą ir perskaičiusi laiškus ji uždaro naršyklę. Kitą dieną naršyklėje suvedusi e. pašto adresą, ji be jokių prisijungimų vėl gali skaityti ir siųsti laiškus. Onutės skaitmeniniu įrenginiu naudoja jos paauglys sūnus. Kai Onutė bando prisijungti prie savo socialinio tinklo „Facebook“, jai visuomet atveria sūnaus paskyrą. Norėdama matyti savo „Facebook“ įrašus, ji turi atsijungti nuo sūnaus paskyros ir prisijungti su savo duomenimis.

Užduotis: diskutuodami vieni su kitais pasakykite, ar Onutė saugiai elgiasi tokiu būdu atsijungdama nuo savo e. pašto? Ar Onutės sūnus taip pat elgiasi atsakingai? Kokius įpročius Onutė ir sūnus turėtų pakeisti atsijungdami nuo e. pašto ir socialinio tinklo paskyrų?

UŽDUOTIS

Išnagrinėti aprašytą situaciją ir padėti Onutei.

ONUTĖ NORI SUKURTI SAVO KELIONĖS VAIZDO FILMUKĄ NAUDODAMA MUZIKOS TAKELĮ

Onutė neseniai grįžo iš kelionės ir norėtų sukurti nuotraukų pristatymą savo artimiesiems. Kad būtų linksmiau peržiūrėti nuotraukas, ji norėtų įterpti muzikos takelį arba gražią dainą. Onutė planuoja muzikos kūrinio ieškoti internete.

Užduotis: diskutuodami vieni su kitais pasakykite, ar Onutė teisingai elgiasi ieškodama internete muzikos kūrinio savo nuotraukų pristatymui? Į ką ji turėtų atkreipti dėmesį?

Internetinė tapatybė

Internetinė arba skaitmeninė tapatybė – tai asmenybės „atspindys“ elektroniniame pasaulyje. Viskas, ką apie save rašome, ką publikuojame, ką aptarinėjame, kaip komentuojame, ką skaitome, o ką blokuojame – tai yra mūsų skaitmeninės (internetinės) tapatybės dalys. Tai duomenys, kurie pristato asmenybę virtualioje erdvėje.

Galima teigti, kad skaitmeninę tapatybę sudaro:

- socialinių tinklų profiliai,
- tipinė asmens elgsena internete,
- savęs prezentacija skaitmeninėje erdvėje,
- tai, ką asmuo rašo, rodo kitiems,
- tai, ko asmuo ieško elektroninėje erdvėje.

Juristai naudoja kiek kitokį skaitmeninės tapatybės apibrėžimą. Jie teigia, kad skaitmeninė (internetinė) tapatybė – tai tik asmeniui žinomi duomenys, kurie vienareikšmiškai identifikuoja tą asmenį internete. Pavyzdžiui:

- elektroninis parašas,
- prisijungimas prie e. bankininkystės.

Taigi, juridine prasme skaitmeninė tapatybė – tai „asmens dokumentai“ internete, o buitine – „asmens bruožų“ internete visuma.

Kadangi internetas kūrėsi kaip anoniminė erdvė, kurioje kiekvienas gali būti kuo tik nori, o informaciją, publikuojamą internete, neretai patikrinti yra gana sudėtinga, atsiveria didelės apgavystės ir piktnaudžiavimo galimybės. Kartais melas yra nepavojingas – pavyzdžiui, kai asmuo internete vaizduojasi geresnis, gražesnis, pasiekęs daugiau nei realybėje. Tai gali atrodyti juokinga, bet neatneš didelės materialinės žalos. O kartais melas leidžia daryti realias nusikalstamas veiklas: apgauti žmones, savintis jų pinigus ir pan.

Internetinę tapatybę turi ne tik privatūs asmenys. Vieši asmenys, visuomenės veikėjai, politikai, pramogų pasaulio atstovai, sportininkai, ekonomistai, žurnalistai, kiti visuomenės nuomonės formuotojai seniai perprato, kad nuo jų prisistatymo ir elgesio socialiniuose tinkluose labai daug kas priklauso. Jie gana atsargiai reiškia savo nuomonę visuomenei svarbiais klausimais, kiti net samdo profesionalų komandas, kurie rūpinasi teigiama skaitmenine tapatybe. Tie, kas nesirūpina ar nepakankamai rūpinasi prezentacija virtualioje erdvėje, reguliariai patenka į skandalus, kurie atneša ne tik žalos reputacijai, bet kartais dar ir materialinės.

Kaip atskirti saugias ir patikimas svetaines?

Naršant internete aptinkama dalis svetainių, kurių adresas prasideda „https“.

„https“ yra saugaus hipertekstų persiuntimo protokolas, kuris užtikrina saugų ir privatų ryšį kompiuterių tinkle (tarp serverio ir kliento). Naudojant šį protokolą persiunčiama informacija yra užšifruojama.

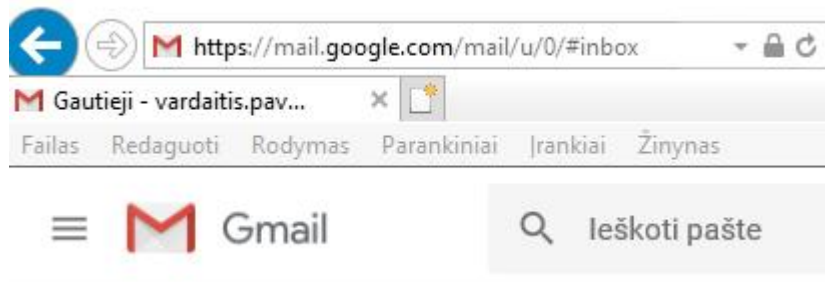
„https“ protokolas naudojamas e. pašto, e. bankininkystės ar e. prekybos ir kitose informacinėse sistemose, kai persiunčiami asmens, bankiniai ir kt. duomenys. Naudojant šį protokolą, svetainės adresas prasideda „https://“, pavyzdžiui, <https://adresas.lt>.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į svetainės adreso juostoje esančią spynelės piktogramą, kuri nurodo, kad prisijungimas yra šifruotas ir saugus. Šifravimas užtikrinamas pagal svetainės pateikiamą dokumentą, vadinamą sertifikatu. Kai svetainė naudoja „https“ protokolą, interneto naršyklės (pavyzdžiui, *Internet Explorer*, *Mozilla Firefox*) svetainės adreso juostoje paprastai yra rodoma spynelės piktograma (🔒).

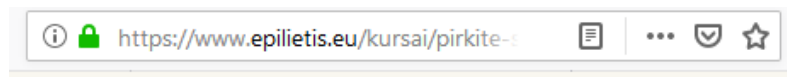
Paspaudus ant spynelės parodoma, ar ryšys yra saugus, ir pateikiama informacija apie svetainės sertifikatą, kur nurodoma informacija, kam sertifikatas buvo išduotas, galiojimo laikas ir kita informacija.

Kiekvienoje interneto naršyklėje spynelės piktograma pateikiama svetainės interneto adreso juostoje, tačiau gali būti rodoma kairėje arba dešinėje adreso pusėje.

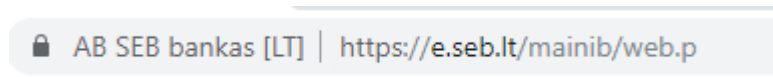
„Internet Explorer“ lango pavyzdys:

„Mozilla Firefox“ lango pavyzdys:

„Google Chrome“ lango pavyzdys:

Asmens duomenų saugojimas skaitmeniniame įrenginyje

Naršant internete (ne privačiame interneto naršyklės režime), kiekviena naršyklė fiksuoja darbo istoriją (žurnalą). Naršyklės žurnale yra fiksuojami:

- Aplankytų tinklapių adresai;
- Prisijungimo vardai ir slaptažodžiai;
- Kiti aplankytų tinklapių duomenys (slapukai).

Be to, atsisiųsti iš interneto dokumentai, paveikslėliai ir kiti failai taip pat saugomi skaitmeniniame įrenginyje.

Kas yra slapukas?

Slapukas (angl. *cookies*) – tai tekstinis duomenų rinkinys, kuris yra perduodamas iš interneto tinklalapio į lankytojo kompiuterio laikmeną ir saugomas tekstinio failo, norint rinkti informaciją apie svetainės naudojimą. Naudojant slapuką, atsimenama tam tikra informacija, tokia kaip prisijungimo prie svetainės duomenys, svetainės kalba ir pan.

Slapukai paspartina darbą ir yra naudingi, pavyzdžiui, vieną kartą įrašius prisijungimo prie svetainės duomenis (vartotojo vardą ir slaptažodį), kitą kartą nereikia prisiminti slaptažodžio, kadangi jis įrašomas automatiškai, tik įrašius vartotojo vardą. Slapukai taip pat paspartina darbą, kadangi yra įrašomas įvairių pildomų formų laukelių turinys, pavyzdžiui, svetainės formos laukelyje pradėjus rašyti vardą pasiūloma iš karto užpildyti anksčiau įrašytą vardą ir pan.

Naršant svetainėse dažnai naudotojo yra klausama, ar išsaugoti prisijungimo duomenis, tuomet galima sutikti arba atmesti. Nereikia sutikti saugoti prisijungimo duomenis jungiantis prie svetainių naudojant viešuosius kompiuterius arba skaitmeninius įrenginius, kuriais naudojasi kiti asmenys.

Failai ir dokumentai, kurie įrašomi skaitmeniniame įrenginyje

Dažnai į savo skaitmeninius įrenginius atsisiunčiame failų ir dokumentų iš svetainių, o taip pat įvairių dokumentų, kurie būna prisegti prie e. laiškų. Reikia atkreipti dėmesį, kad dažniausiai tokie failai yra saugomi atsisiunčiamų failų aplankuose. Jei dirbama prie viešųjų kompiuterių arba skaitmeninių įrenginių, kuriais naudojasi kiti asmenys, reiktų tokius failus ir dokumentus pašalinti baigus darbą, kad kiti asmenys negalėtų jų peržiūrėti. Reiktų pasirūpinti, kad dokumentai ir failai būtų pašalinami ir iš šiukšlinės (kompiuteriuose), į kurią patenka pašalinti failai (jei nenustatyta kitaip). Šiukšlinė paprastai yra darbalaukyje. Norint patikrinti, ar šiukšlinėje nėra jūsų failų, reikia ją atverti ir, jei jūsų failai yra, juos pašalinti dar kartą.

Naršymo istorija

Naršyklės naršymo istorija pildoma automatiškai (jei nepakeisti naršyklės nustatymai), todėl bet kada galima pamatyti, kada buvo aplankyti tam tikri puslapiai, o taip pat sužinoti, kokius puslapius lankoma daugiausiai.

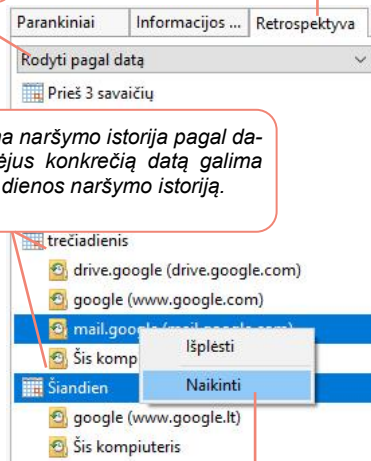
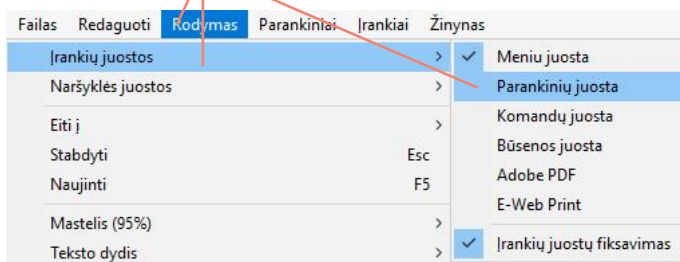
Šioje mokymo medžiagoje aprašoma *Internet Explorer* interneto naršyklė. Kitose interneto naršyklėse aprašomos komandos gali būti atveriamos kitokiu būdu.

Taupant vietą diske arba dėl kitų sumetimų, galima išvalyti laikinuosius interneto failus, naršymo žurnalą (istoriją), įsimintus formų duomenis ar slapukus.

Norint iškviešti naršymo istoriją, reikia paspausti **Rodymas > Įrankių juostos > Parankinių juosta**.

Sąrašė galima pasirinkti, kaip pateikti naršymo istoriją: pagal datą, svetainę, lankymo dažnumą.

Atsidariusiame lange pateikiama naršymo istorija.

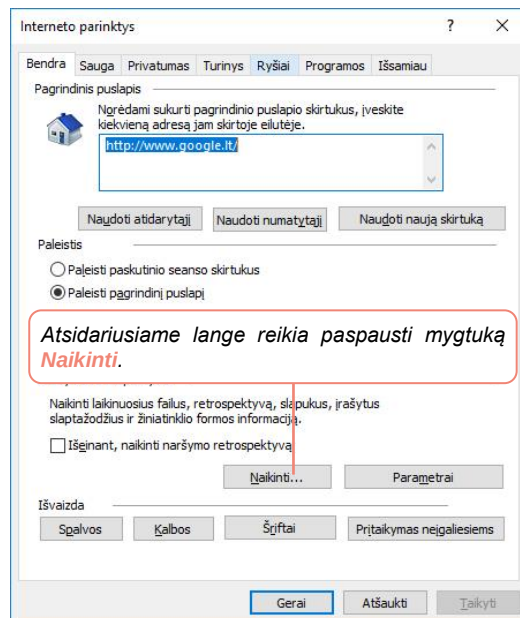
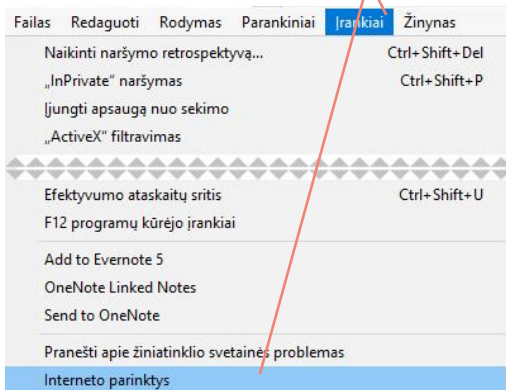

Kai pateikiama naršymo istorija pagal datas, spragtelėjus konkrečią datą galima peržiūrėti tos dienos naršymo istoriją.

Naršymo istorijoje galima pašalinti konkrečios svetainės naršymo įrašą. Tam reikia paspausti svetainės adresą dešiniuoju pelės klavišu ir pasirinkti **Naikinti**.

Interneto naršyklės paprastai turi galimybę vieno mygtuko paspaudimu pašalinti naršymo istoriją, slapukus, atsisiųstus failus ir pan.

Norint skaitmeniniame įrenginyje išvalyti su naršymu internete susijusią istoriją, reikia meniu paspausti **Įrankiai > Interneto parinktys**.

Atsidariusiame lange reikia paspausti mygtuką **Naikinti**.

Lange **Naikinti naršymo retrospektivą** galima nurodyti, kokią informaciją pašalinti.

Naikinti naršymo retrospektyvą

☐ **Saugoti parankinių žiniatinklio svetainių duomenis**
Saugoti slapukus ir laikinuosius interneto failus, kurie leidžia išsaugoti mėgstamiausių svetainių nuostatas ir greičiau jas atidaryti.

☒ **Laikinieji interneto failai ir žiniatinklio svetainių failai**
Įrašytos svetainių, vaizdų ir medijų kopijos, kad jas būtų galima greičiau rodyti.

☐ **Slapukai ir žiniatinklio svetainės duomenys**
Kompiuteryje svetainių saugomi failai arba duomenų bazės, kad būtų įrašytos nuostatos arba pagerėtų svetainių veikimas.

☐ **Retrospektyva**
Aplankytų žiniatinklio svetainių sąrašas.

☐ **Atsisiuntimo retrospektyva**
Failų, kuriuos atsisiuntėte, sąrašas.

☐ **Duomenų formos**
Įrašyta informacija, kurią įvedėte formose.

☐ **Slaptažodžiai**
Įrašyti slaptažodžiai, kurie automatiškai įvedami, kai prisijungiate prie jau anksčiau aplankytos svetainės.

☐ **Apsaugos nuo sekimo, „ActiveX“ filtravimo ir „Do Not Track“ duomenys**
Žiniatinklio svetainių, neįtrauktų į filtravimą, sąrašas, apsaugos nuo sekimo funkcijos naudojami duomenys, skirti apibrėžti, kur svetainės gali automatiškai bendrinti informaciją apie jūsų apsilankymą, ir uždrausti „Do Not Track“ išimtis.

[Apie naršymo retrospektyvos naikinimą](#)

Pašalinti laikinuosius interneto failus.

Išvalyti slapukus.

Pašalinti naršymo žurnalą (istoriją).

Pašalinti parsisiųstus failus, laikomus specialiaame aplanke.

Pašalinti informaciją, kurią jūs pateikėte internetinėse formose.

Pašalinti slaptažodžius, kurie buvo išsaugoti jungiantis prie svetainių.

Norėdami patvirtinti pasirinktos informacijos šalinimą paspauskite **Naikinti** mygtuką.

Pastaba: pašalinti nereikalingą informaciją galima lange **Naikinti naršymo retrospektyvą**, kurį atversite pasirinkę vieną iš pateiktų būdų:

- naršyklės meniu pasirinkite tokią veiksmų seką: **Įrankiai > Naikinti naršymo retrospektyvą**;
- paspaudus klavišų derinį **Ctrl + Shift + Del**.

Privatus naršymo režimas

Privatus naršymas suteikia galimybę naršyti internete neišsaugant informacijos apie aplankytus puslapius ir svetaines. Privatus naršymas taip pat saugo nuo stebėjimo internete – neleidžia kompanijoms stebėti jūsų naršymo svetainėse istorijos. Privataus naršymo režime neįsimenama tokia informacija:

- **Aplankytos svetainės**: adresai nebus įrašyti į naršymo istoriją;
- **Formų ir paieškos įrašai**: teksto laukeliuose ir paieškos juostoje rašomi žodžiai nebus išsaugomi į automatinį sąrašą;
- **Slaptažodžiai**: naujai įvesti slaptažodžiai nebus įsimenami;
- **Atsiuntimų įrašai**: atsiuntimuose neliks atsiųstų failų pavadinimų;
- **Slapukai**: slapukai saugo lankytų svetainių nuostatas, prisijungimo duomenis. Slapukus gali panaudoti trečiosios šalys sekti jūsų veiksmais internete;
- **Duomenys darbai neprisijungus** (angl. **cache**) ir naudotojo duomenys: nebus kuriami laikini ar darbai neprisijungus skirti failai.

Privatų naršymo režimą galima rasti visose šiuolaikinėse naršyklėse, tik gali būti skirtingas pavadinimas ir skirtinga piktograma.

Naršyklė	Privataus režimo lango atidarymas	Piktograma
„MS Internet Explorer“	Įrankiai > „InPrivate“ naršymas.	
„Firefox“	Failas > Naujas privataus naršymo langas.	
„Google Chrome“	Dešinėje viršutinėje lango dalyje paspaudus trijų taškų mygtuką, reikia pasirinkti Naujas nežinomas langas .	
„Opera“	Kairėje viršutinėje lango dalyje, paspaudus Opera mygtuką, reikia pasirinkti Naujas asmeninis puslapis .	

Saugus atsijungimas nuo svetainių

Baigus darbą įvairiuose portaluose, tokiuose kaip e. bankininkystės tinklalapiai, e. parduotuvės, e. valdžios vartai, e. paštas, socialinių tinklų svetainės, prieš uždarant naršyklės langą reikia išsiregistruoti (t. y. atsijungti nuo svetainės, angl. *log off*).

Būkite atsargūs, kai viešose vietose (oro uostuose, viešbučiuose) bandote prisijungti prie nežinomų (privačių) belaidžių tinklų. Rekomenduojama atsijungti nuo belaidžio tinklo viešose vietose, kai internetu nebesinaudojama.

Autorių teisės ir licencijos

<https://www.youtube.com/watch?v=m13O6uLhVNU>

Intelektinė nuosavybė (angl. „intellectual property“) – įstatymo tvarka tam tikram laikui nustatytos išimtinės ir moralinės autorių teisės į intelektualinės veiklos rezultatus (muzikos, literatūros ir kitus meno kūrinius, atradimus bei išradimus ir pan.).

Dažniausiai pasitaikančios intelektinės nuosavybės teisės rūšys: autorių ir gretutinės teisės, prekių ženklai, patentai, pramoninė nuosavybė, komercinės paslaptys. Kiekviena valstybė intelektinę nuosavybę apibrėžia pagal savo įstatymus.

Autorių teisės – tai turtinės autoriaus teisės ir asmeninės neturtinės autoriaus teisės į jo kūrinį (autorių teisių objektą). Skiriamos turtinės ir neturtinės autoriaus teisės.

Autorių teisių objektais yra laikomi originalūs literatūros, mokslo ir meno kūriniai.

Autorių teisių objektais nėra laikomi:

- idėjos, koncepcijos, principai, procedūros, sistemos, veiklos metodai ar atskiri duomenys;
- teisės aktai, oficialūs administracinio, teisinio ar norminio pobūdžio dokumentai, taip pat jų oficialūs vertimai;
- oficialūs valstybės simboliai ir ženklai (vėliavos, herbai ir kt.); jų apsaugą reglamentuoja kiti teisės aktai;
- oficialiai įregistruoti teisės aktų projektai;
- folkloro kūriniai.

Licencija – autorių teisių leidimas, suteikiantis kūrinio naudotojui (licenciatui) teisę naudoti kūrinio originalą arba jo kopijas nurodytoje teritorijoje tokiu būdu ir tokiais sąlygomis, kaip numatyta licencinėje sutartyje.

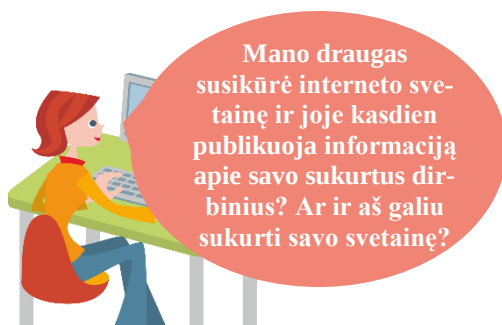
Creative Commons licencija leidžia naudoti kitų autorių sukurtą medžiagą, nurodant licencijos savininką. CC puslapyje galima rasti įrankį, kuris padeda sugeneruoti licencijas pagal pasirinktus punktus.

Daugiau informacijos apie autorių teises rasite žemiau pateiktoje lentelėje (paspaudus lentelėje esančią nuorodą, bus atveriamas arba PDF dokumentas, svetainė, arba vaizdo įrašas pasirinkta tema):

Pavadinimas ir nuoroda	Trumpas turinio aprašymas
Apie autorių teises Lietuvos Respublikos kultūros ministerija	Šioje svetainėje rasite daugiau informacijos apie autorines teises.
Creative Commons licencija 	Šioje svetainėje rasite daugiau informacijos <i>Creative Commons</i> licencijas.
Licencijos savybės 	Įrankis, leidžiantis nustatyti licencijos versiją.
Creative Commons licencijos: kaip naudotis? 	Pateiktyje rasite informacijos apie <i>Creative Commons</i> licencijų naudojimą.
Aurių teisės (5:21 min) 	Šiame vaizdo įrašė pasakojama apie autorines teises ir <i>Creative Commons</i> licencijas.
Pažeistos aurių teisės - Atradau.lt (4:33 min) 	Šiame vaizdo įrašė pasakojama apie autorinę muziką svetainėje „Youtube“.

2. INTERNETO SVETAINIŲ KŪRIMAS

Šiame skyriuje sužinosite:

- kas yra interneto tinklalapis, svetainė,
- apie nemokamas puslapių, svetainių kūrimo priemones,
- kaip prisijungti (arba sukurti paskyrą) prie puslapio ar svetainės kūrimo priemonės,
- kaip kurti puslapį ar svetainę ir joje publikuoti informaciją,
- kaip bendrinti puslapį ar svetainę internete.

Naudojama techninė ir programinė įranga:

- stacionarus arba nešiojamas, arba planšetinis kompiuteris, arba išmanusis telefonas su operacine sistema, interneto naršyklė „Firefox“, „Chrome“ ar „Safari“, e. paštas, pavyzdžiui, „Gmail“.

Šio skyriaus struktūra:

- gyvenimiška situacija apie tinklaraščių ir svetainių kūrimą,
- mokomoji medžiaga,
- papildomi įdomūs mokymosi šaltiniai.

UŽDUOTIS

Išnagrinėti aprašytą situaciją ir padėti Onutei sukurti svetainę.

AR ONUTĖ NORI SUKURTI SVETAINĘ INTERNETE?

Onutės pažįstamas turi susikūręs svetainę ir joje nuolat publikuoja informaciją apie savo veiklą bei savo medžių dirbinių pavyzdžius. Onutė gamina įvairius papuošalus ir norėtų juos pardavinėti internete. Kartą ji paklausė pažįstamo, kiek jam kainavo susikurti svetainę, kur užsakė dizainą ir pan. Pažįstamas papasakojo, kad jis savo svetainę sukūrė nemokamai, naudodamas interneto priemones ir Onutė tai galėtų padaryti pati. Moteris susirūpino ir pasakė, kad ji tikrai nesugebės. Tuomet pažįstamas patikino, kad, jei Onutė naršo internete, jei moka rengti paprastus teksto dokumentus, tai sukurti svetainę jai neturėtų kilti problemų. Be to, pažadėjo konsultuoti Onutę, jei jai iškiltų kokių nors klausimų. Jis paaiškino, kad, jei ji turi „Gmail“ paskyrą, tai gali sukurti svetainę naudodama „Google“ svetainės priemonę.

Kad Onutei būtų lengviau, pažįstamas rekomendavo perskaityti mokymo medžiagą, kurią jis neseniai gavo skaitmeninio raštingumo kursų metu, ir pažingsniui atlikti nurodytus veiksmus.

Onutė grįžusi namo perskaitė mokymo medžiagą ir prisijungusi prie „Google“ svetainių pradėjo kurti savo svetainę. Ji pasirinko puslapio temą, pakeitė antraštės juostos paveikslėlį, įterpė keletą teksto laukų ir juose įrašė informaciją apie save ir kokia veikla užsiima. Kad tekstas atrodytų gražiau, ji atliko paprastus teksto formatavimo veiksmus.

Po to sukūrė dar vieną puslapį ir į jį įkėlė savo papuošalų pavyzdžių, juos trumpai aprašė bei pateikė informacijos, koku būdu galima papuošalų įsigyti.

Ji sukūrė dar vieną puslapį su kontaktine informacija.

Baigusi darbą ji paskelbė savo svetainę.

Užduotis: atlikite praktinę užduotį ir pagal Onutės pavyzdį sukurkite savo asmeninę svetainę.

Internetinis puslapis, svetainės

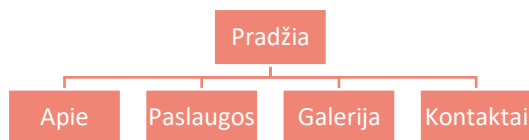
Dar prieš kelerius metus norint sukurti svetainę reikėjo naudoti specialias programas interneto puslapių kūrimui, taip pat mokėti specialią interneto puslapių kūrimo kalbą **HTML** (angl. „Hypertext Markup Language“). Tačiau šiuolaikinės priemonės leidžia sukurti interneto tinklapius ir svetaines nenaudojant jokių specialių programų ir nebūtina mokėti HTML kalbos. Be to, šios priemonės leidžia iš karto sukurtą puslapį ar svetainę publikuoti internete.

Tinklalapis – tai yra interneto dokumentas, dar vadinamas interneto puslapiu, prieinamas naudojant interneto naršyklę. Tinklalapyje gali būti pateikiama tekstinė informacija, paveikslukai, vaizdo ir garso įrašai ir kita. Paprastai interneto tinklalapiuose būna pateikiamos nuorodos, kurias paspaudus atveriami kiti puslapiai, dokumentai ir pan.

Svetainė – tai rinkinys tinklapių, nuorodomis susietų vienas su kitu; svetainė priklauso vienam savininkui ir joje publikuojama informacija bendra tematika. Interneto naršyklės lange surinkus interneto svetainės adresą atveriamą svetainę. Pirmasis svetainės tinklalapis vadinamas jos pradžios tinklalapiu.

Šiuolaikinės interneto priemonės leidžia sukurti tiek tinklapį, tiek svetainę. Šioje mokymo medžiagoje pateikiama informacija, kaip sukurti interneto puslapį naudojant „Facebook“, o svetainę sukurti naudojant „Google svetainės“.

Tinklalapis yra vienas interneto dokumentas, o svetainė turi keletą tinklalapių, susietų vienas su kitu. Dėl to prieš kuriant interneto svetainę reikėtų nusipiešti jos hierarchinę struktūrą. Supaprastintos svetainės pavyzdys pateiktas žemiau:

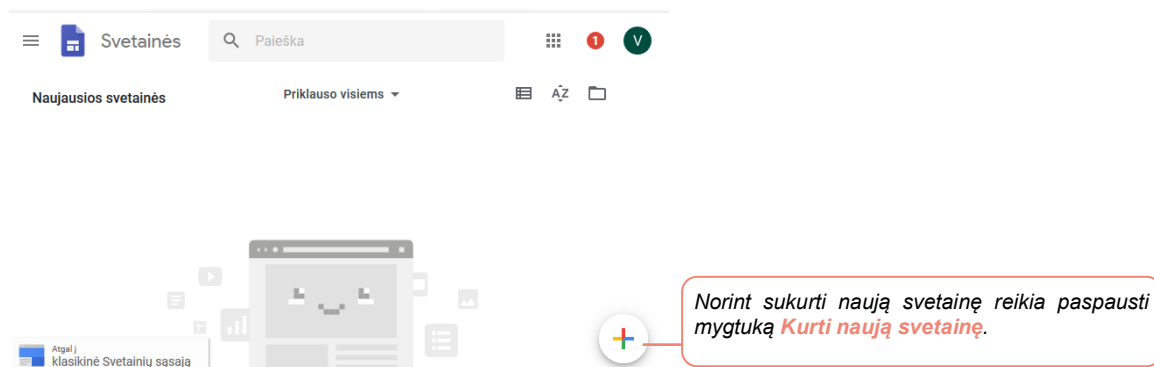
Paprastai organizacijų svetainės būna sudėtingesnės ir gali būti dar keli meniu lygiai.

„Google“ svetainės kūrimas

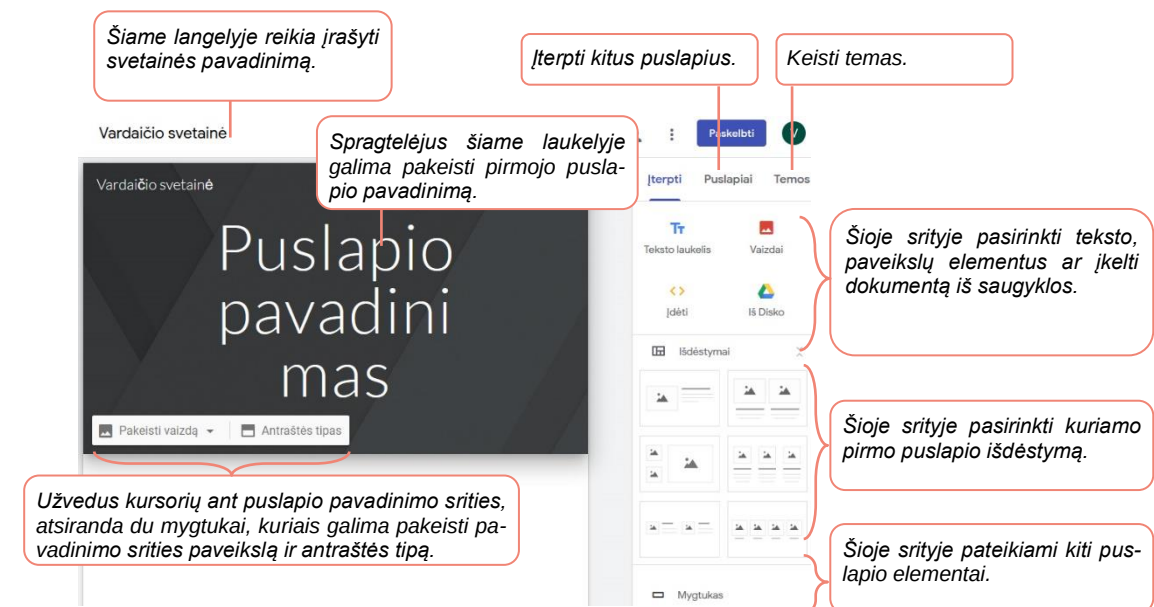
Norint kurti ar redaguoti „Google“ svetaines reikia interneto naršyklės lange įrašyti adresą <https://sites.google.com>. Prisijungti galima naudojant „Google“ paskyrą (naudojami tie patys prisijungimo duomenys kaip ir „Gmail“). Jeigu naudotojas šiuo metu yra prisijungęs prie „Gmail“ pašto, „Google“ svetainės jis gali pasiekti be papildomos registracijos.

Norėdami sukurti arba redaguoti svetainę, atidarykite naujas „Google“ svetaines naudodami naršyklę „Chrome“, „Firefox“ ar „Safari“ arba naudokite [klasikinės versijos Svetaines](#). Šioje mokymo medžiagoje aprašoma naujoji „Google“ svetainių versija naudojant „Firefox“ naršyklę.

Pirmojo „Google“ svetainės tinklalapio sukūrimas

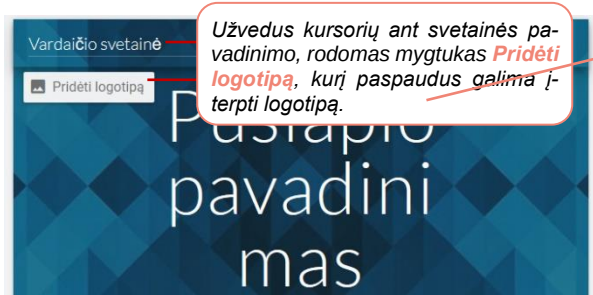
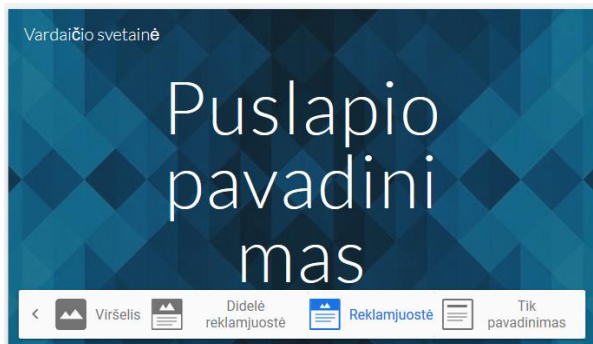

Pagrindiniai „Google“ svetainės elementai

Antraštės redagavimas

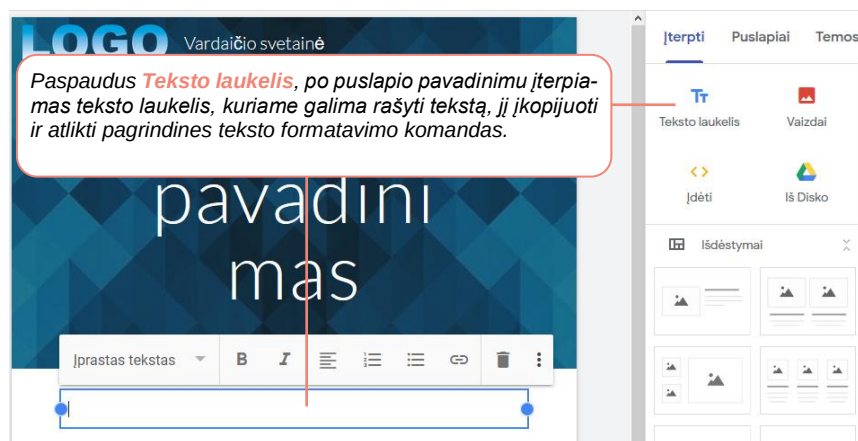
Pasirinkus mygtuką **Antraštės tipas** galima pasirinkti puslapio pavadinimo išdėstymą.

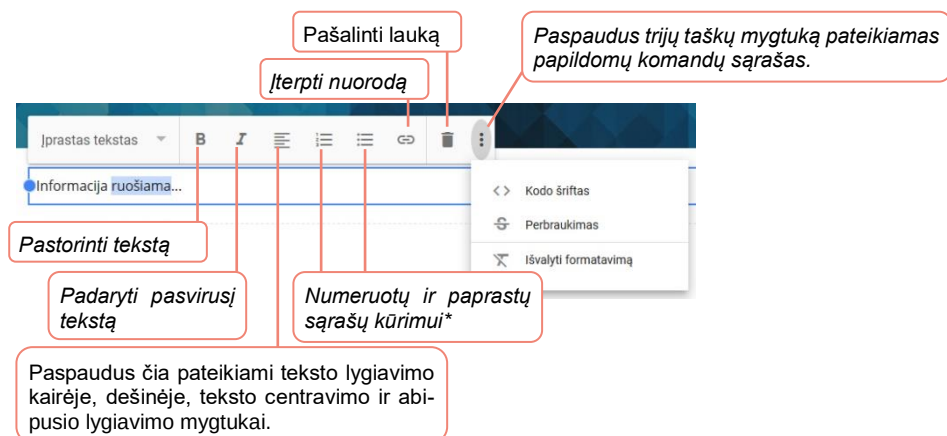
Užvedus kursorių ant svetainės pavadinimo, rodomas mygtukas **Pridėti logotipą**, kurį paspaudus galima įterpti logotipą.

Teksto laukelio įterpimas

Teksto formatavimas

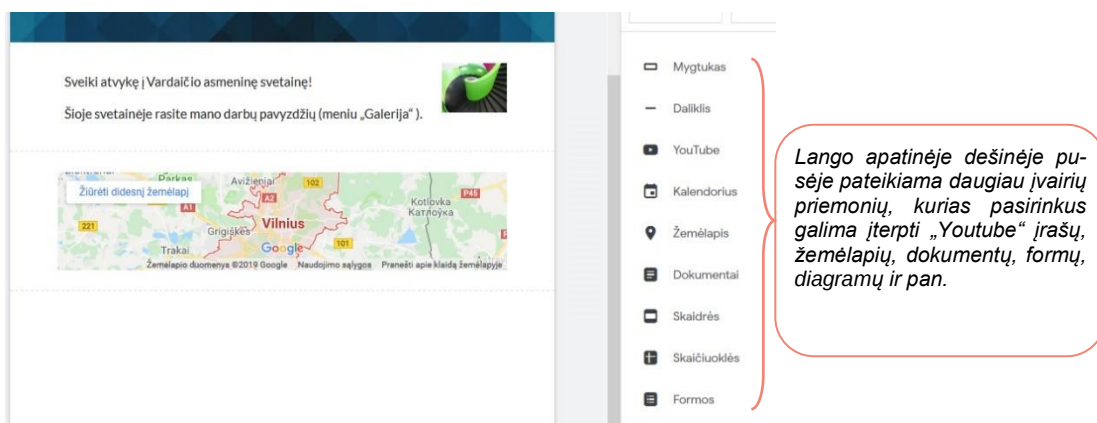

* – vieną kartą paspaudus ant vieno iš šių mygtukų kuriamas numeruotas sąrašas arba sąrašas su ženkleliais. Dar kartą paspaudus tą patį mygtuką sąrašų numeravimas ir ženkleliai panaikinami.

Paveikslėlio įterpimas

Kitų puslapio elementų įterpimas

Sveiki atvykę į Vardaičio asmeninę svetainę!

Šioje svetainėje rasite mano darbų pavyzdžių (menu „Galerija“).

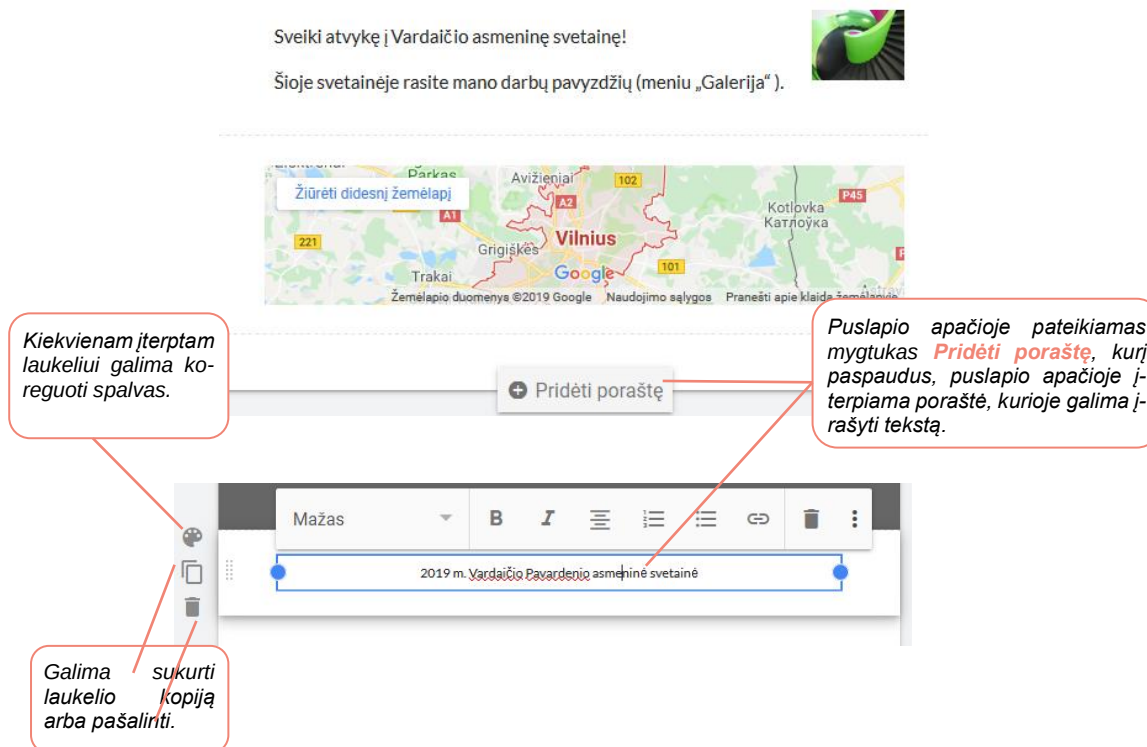
Žiūrėti didesnę žemėlapi

Žemėlapiu duomenys © 2019 Google. Naudojimo sąlygos. Pranešti apie klaidą žemėlapyje.

Mygtukas
Daliklis
YouTube
Kalendorius
Žemėlapis
Dokumentai
Skaidrės
Skaičiuoklės
Formos

Lango apatinėje dešinėje pusėje pateikiama daugiau įvairių priemonių, kurias pasirinkus galima įterpti „Youtube“ įrašų, žemėlapių, dokumentų, formų, diagramų ir pan.

Poraštės įterpimas ir redagavimas

Sveiki atvykę į Vardaičio asmeninę svetainę!

Šioje svetainėje rasite mano darbų pavyzdžių (menu „Galerija“).

Žiūrėti didesnę žemėlapi

Žemėlapiu duomenys © 2019 Google. Naudojimo sąlygos. Pranešti apie klaidą žemėlapyje.

+ Pridėti poraštę

Kiekvienam įterptam laukeliui galima koreguoti spalvas.

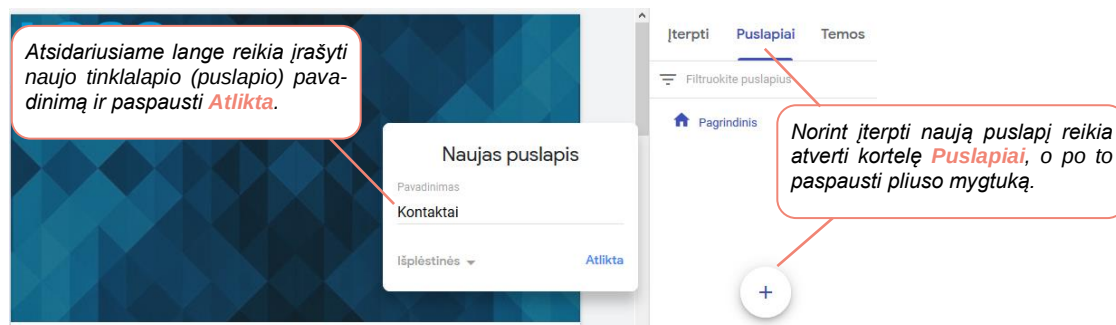
Puslapio apačioje pateikiamas mygtukas **Pridėti poraštę**, kurį paspaudus, puslapio apačioje įterpiama poraštė, kurioje galima įrašyti tekstą.

Mažas

2019 m. Vardaičio Pavardenio asmeninė svetainė

Galima sukurti laukelio kopiją arba pašalinti.

Naujo puslapio įterpimas

Atsidariusiame lange reikia įrašyti naujo tinklalapio (puslapio) pavadinimą ir paspausti **Atlikta**.

Naujas puslapis

Pavadinimas

Kontaktai

Išplėstinės

Atlikta

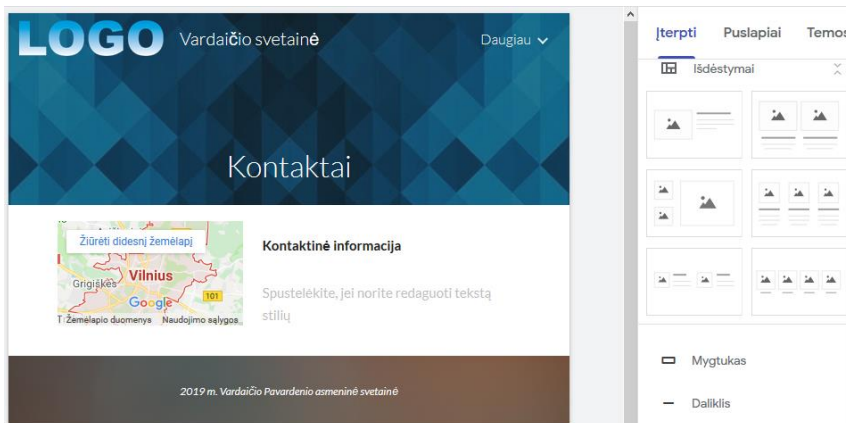
Įterpti Puslapiai Temos

Filtruokite puslapius

Pagrindinis

Norint įterpti naują puslapį reikia atverti kortelę **Puslapiai**, o po to paspausti pliuso mygtuką.

Įterpus naują puslapį atveriamas langas su ta pačia puslapio antrašte, logotipu ir porašte. Belieka puslapyje tik įterpti reikiamus elementus paspaudus kortelę **Įterpti**. Jei reikia, galima pakeisti tinklalapio išdėstymą ir tada įterpti elementus, tokius kaip tekstas ar paveikslėliai.

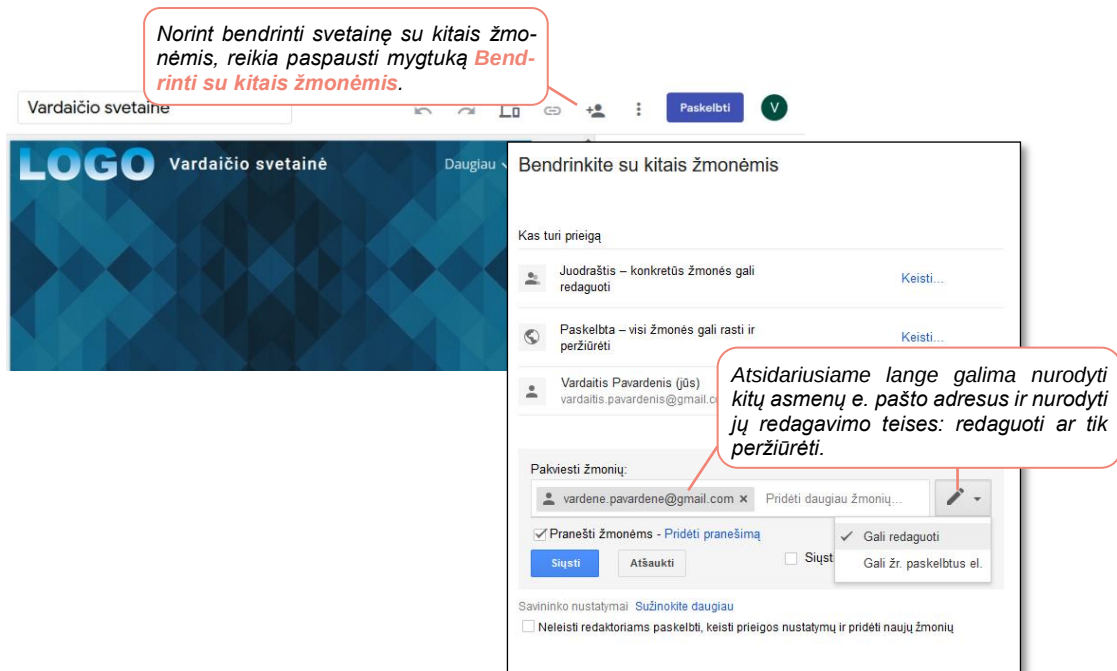

Temos keitimas

Svetainės bendrinimas su kitais žmonėmis

Norint svetainę padaryti prieinamą tik konkrečioms asmenims, tai galima padaryti paspaudus mygtuką **Bendrinti su kitais žmonėmis**.

Svetainės paskelbimas

Paskelbus svetainę, ji nurodytu adresu bus prieinama visiems interneto naudotojams.

Vardaičio svetainė

LOGO Vardaičio svetainė Daugiau ▾

Įterpti Puslapiai Temos

Filtruokite puslapius

- Pagrindinis
- Kontaktai
- Galerija
- Paslaugos

Paskelbti žiniatinklyje

Ziniatinklio adresas
vardaitis ✓

<https://sites.google.com/view/vardaitis>

Tinkintas URL

Padėti

Kas g

Bet k

Langelio apačioje rodomas svetainės adresas.

Atsidausiam URL, pvz., www.jūsųdomenas.lt TVARKYTI

Paieškos nustatymai

☐ Pateikti užklausą viešioms paieškos varikliams nepateikti mano svetainės [Sužinokite daugiau](#)

Atšaukti Paskelbti

Norint paskelbti svetainę, reikia paspausti mygtuką **Paskelbti**.

Atsidariusiame lange įrašyti pavadinimą, kuris bus rodomas adrese. Jei pavadinimas bus naudojamas kito asmens, bus pateikiamas pranešimas.

Norint paskelbti svetainę, reikia paspausti mygtuką **Paskelbti**.

Svetainės bendrinimo nustatymų keitimas

Paskelbus svetainę galima keisti skelbimo nustatymus.

Paskelbti

Daugiau ▾

- Paskelbimo nustatymai...
- Peržiūrėti paskelbtą svetainę
- Atšaukti paskelbimą

Temos

Norint keisti skelbimo (bendrinimo) nustatymus, reikia paspausti rodyklę, esančią šalia mygtuko **Paskelbti**, ir atsidariusiame sąraše pasirinkti reikiamą punktą.

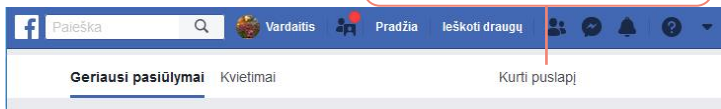
„Facebook“ puslapio kūrimas

<https://www.youtube.com/watch?v=d4R5J20xKIM>

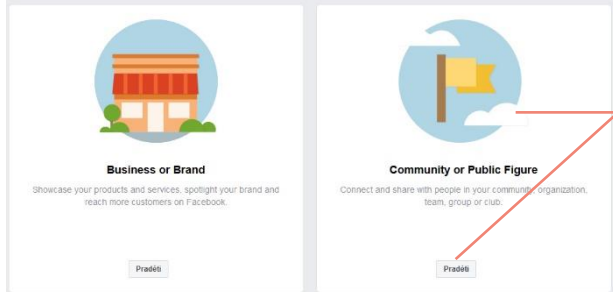
Norint kurti ar redaguoti „Facebook“ puslapį reikia interneto naršyklės lange įrašyti adresą <https://www.facebook.com/pages> ir įrašyti prisijungimo prie „Facebook“ duomenis.

1. Atsidariusiame lange, reikia paspausti mygtuką **Kurti puslapį**.

Create a Page

Connect your business, yourself or your cause to the worldwide community of people on Facebook. To get started, choose a Page category.

2. Pasirinkti puslapio tipą. Šiame pavyzdyje pasirenkame bendruomenių „Community or Public Figure“ tipą ir paspaudžiame **Pradėti**.

Community or Public Figure

Connect with people in your community and share news about what's important to you with a free Facebook Page.

Puslapio pavadinimas

Vardaičio asmeninis puslapis

Kategorija

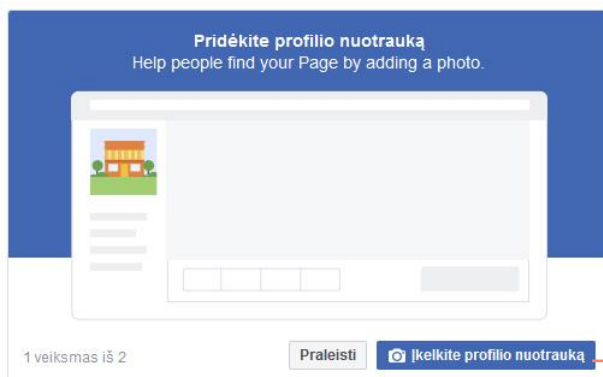
Asmeninis tinklaraštis

3. Reikia įrašyti puslapio pavadinimą ir kategoriją.

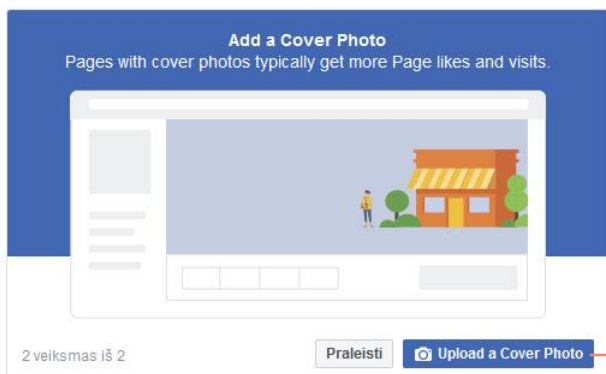
When you create a Page on Facebook the Pages, Groups and Events Policies apply.

Tęsti

4. Reikia paspausti mygtuką **Tęsti**.

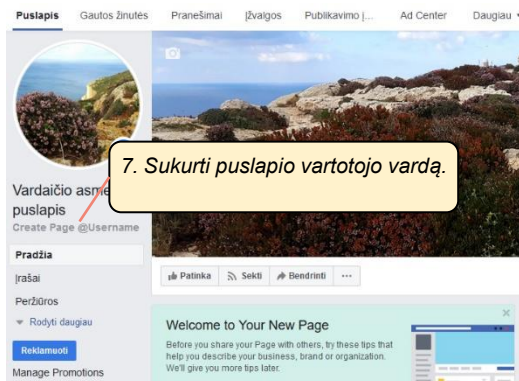

5. Įkelkite profilio nuotrauką.

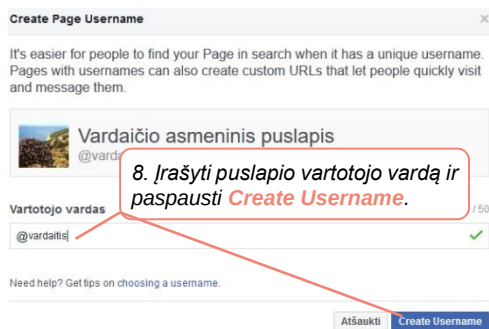

6. Įkelkite puslapio viršelio nuotrauką.

Puslapio vartotojo vardo sukūrimas

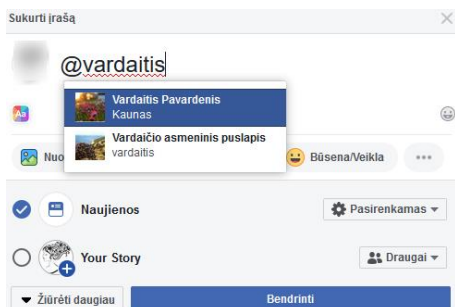
7. Sukurti puslapio vartotojo vardą.

8. Įrašyti puslapio vartotojo vardą ir paspausti **Create Username**.

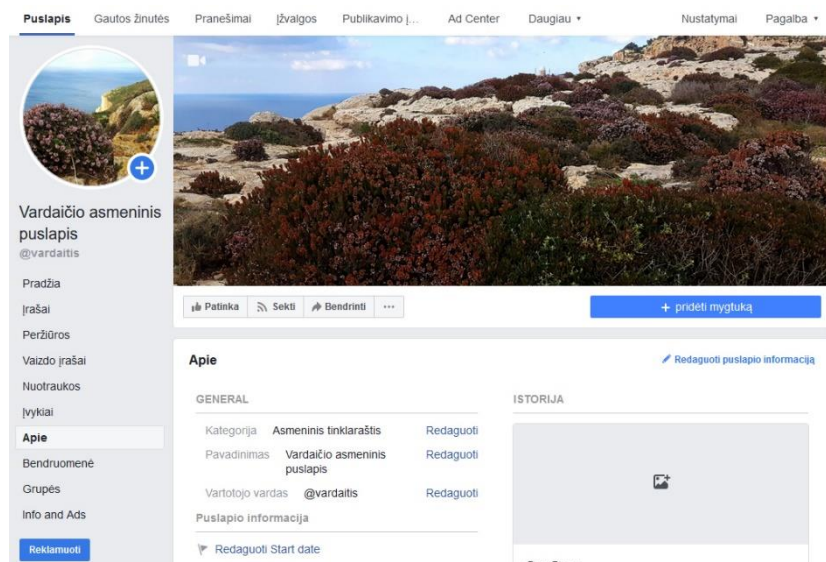
Naudojant puslapio vartotojo vardą kiti žmonės galės surasti jūsų puslapį, pavyzdžiui, naršyklės lange įrašę fb.me/vardaitis arba www.facebook.com/vardaitis, iš karto atvers jūsų puslapį.

Kiti „Facebook“ naudotojai jūsų puslapio vartotojo vardą galės minėti skelbdami savo įrašus, tiesiog žinutėje įrašydami @vartotojovardas, šiuo atveju @vardaitis.

Pagrindinės informacijos užpildymas

Puslapio kairėje pusėje pateikiamas meniu, kurio punktus pasirinkus galima užpildyti informaciją, pavyzdžiui, skyriuje **Apie** galima pateikti kontaktinę informaciją, įterpti aprašymą apie jus ar jūsų įmonę.

Skyrelyje „Nuotraukos“ galite skelbti nuotraukas, skyrelyje „Vaizdo įrašai“ – vaizdo įrašus. Taip pat galima nurodyti įvykius, sukurti ar susieti „Facebook“ grupes, kad galėtumėte suburti puslapio bendruomenę, skelbti įrašus ir pan.

Paspaudę mygtuką **Pridėti**, „Facebook“ puslapyje galėsite įterpti pasirinktą mygtuką, tokį kaip susisiekti su jumis, atlikti užsakymą, žiūrėti vaizdo įrašą ir kt. Šiame pavyzdyje pasirinkome mygtuką **Susisiekti su mumis**, o tolesniame žingsnyje buvo įterptas telefono numeris.

Step 1: Which button do you want people to see?

The button at the top of your Page helps people take an action. People see it on your Page and in search results when your Page appears. You can edit it any time.

📅 Book with you	▼
✓ Contact you	▲
☒ Susisiekite su mumis	☐ Registruotis
☐ Siųsti žinutę	☐ Siųsti el. Laišką
☐ Skambinti dabar	
📄 Learn more about your business	▼
🛒 Shop with you	▼
📱 Download your app or play your game	▼

1 of 2

Atšaukti

Kitas

Daugiau informacijos apie „Facebook“ svetaines ir jų kūrimą žemiau pateiktoje lentelėje (paspaudus lentelėje esančią nuorodą, bus atveriamas svetainė pasirinkta tema):

Pavadinimas ir nuoroda	Trumpas turinio aprašymas
Kaip sukurti efektyvų „Facebook“ puslapį. Pirmi žingsniai.	Šioje svetainėje rasite daugiau informacijos apie „Facebook“ puslapio kūrimą ir patarimų, kaip skelbti informaciją.
	
Svarbiausi „Facebook“ nustatymai verslui	Šioje svetainėje rasite daugiau informacijos apie „Facebook“ puslapio svarbiausią informaciją ir nustatymus.
VERSLO SPARNAI	

3. E. VISUOMENĖS PAGRINDAI

Šiame skyriuje sužinosite:

- apie dalyvavimą e. visuomenės gyvenime,
- apie informacijos naujienų portaluose ar forumuose skelbimą bei komentarų rašymą,
- kaip būti atsakingu e. visuomenės piliečiu bei suprasti elgesio internete ir bendravimo normas.

Naudojama techninė ir programinė įranga:

- stacionarus arba nešiojamasis, arba planšetinis kompiuteris, arba išmanusis telefonas su operacine sistema, interneto naršyklė.

Šio skyriaus struktūra:

- gyvenimiška situacija apie pilietiškumą internete,
- mokomoji medžiaga,
- papildomi įdomūs mokymosi šaltiniai.

UŽDUOTIS

Išnagrinėti aprašytą situaciją ir padėti Onutei atsakingai dalyvauti e. visuomenės gyvenime.

KAIP ONUTEI DALYVAUTI E. VISUOMENĖS GYVENIME?

Onutė turi skaitmeninį įrenginį, prijungtą prie interneto. Ji nuolat tikrina naujienų portalus, seka akcijas prekybos centruose, naudoja e. paštą. Ji norėtų tapti aktyvia e. visuomenės nare. Kaip tai padaryti?

Užduotis: diskusijų metu patarkite, kaip Onutei tapti atsakinga e. visuomenės nare, kaip jai dalyvauti e. visuomenės gyvenime. Pateikite įvairių galimų naudą.

<https://pixabay.com>

UŽDUOTIS

Išnagrinėti aprašytą situaciją ir padėti Onutei išspręsti konkrečią situaciją.

AR ONUTĖ ELGIASI ATSAKINGAI?

Onutė naršydamas socialiniame tinkle pamatė reklaminį įrašą apie naudingą informaciją būtent jai dominančia tema. Kai Onutė paspaudė ant nuorodos, jai atvėrė svetainę, kurioje iš karto paprašė užsiregistruoti. Onutė labai norėjo perskaityti straipsnį, todėl sutiko ir atvėrė registracijos formą, kurioje ji turėjo įrašyti vardą, pavardę, adresą, kreditinės kortelės duomenis. Užpildžius duomenis beliko paspausti mygtuką „Pateikti“.

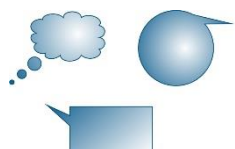
<https://pixabay.com>

Užduotis: Kaip jūs elgtumėtės tokioje situacijoje? Ar jūs pildytumėte tokią formą ir kodėl?

UŽDUOTIS

Išnagrinėti aprašytą situaciją ir padėti Onutei tinkamai komentuoti.

AR ONUTĖ ATSAKINGAI KOMENTUOJA?

Onutė nori būti pilnaverte e. piliete, ji internete nuolat skaito naujienas, aktyviai komentuoja. Vieną kartą Onutė taip supyko pamačiusi neigiamą straipsnį apie jos mylimiausią politiką, kad neištvėrė ir iš karto pradėjo rašyti piktą atsiliepimą, kaip publikuotojai išdrįso šitaip šmeižti politiką, kad jie neturi teisės, o straipsnio autorių dar negražiai pavadino. Prieš publikuodama komentarą ji susimąstė.

Užduotis: Kaip jūs elgtumėtės tokioje situacijoje? Ar jūs skelbtumėte tokį komentarą ir kodėl?

Internetinės informacijos kritinis įvertinimas

Internete galima rasti daug informacijos dominančia tema, tačiau dažnai keliamas klausimas – kiek čia pateikiama informacija yra teisinga ir patikima. Nereikia manyti, kad viskas, kas pateikiama internete, yra tiesa. Čia galime rasti ir diletantų pateiktos medžiagos, ir pasenusios bei jau netekusios vertės, ir netyčia ar sąmoningai pateiktų klaidingų faktų (dezinformacijos).

Taigi aišku, kad reikia kritiškai vertinti informaciją. Ką reikėtų daryti norint įvertinti, ar rasta informacija patikima? Vertėtų:

- patikrinti informaciją bent trijuose nepriklausomuose šaltiniuose;
- palyginti ją su jūsų turima informacija, paimta iš patikimų šaltinių;
- rasti autoritetingus ekspertus, ypač jei informacija susijusi su sveikata;
- prireikus papildomai kreiptis į tos informacijos autorių ir prašyti pateikti papildomų duomenų; jei kontaktinių duomenų nėra, būkite atsargūs.

Pagal turinį galima išskirti kelis pagrindinius svetainių tipus:

- **Naujienų svetainės**, kurioms priskirtinos nacionalinių ir tarptautinių naujienų svetainės, elektroniniai laikraščiai, žurnalai.
- **Prekybos ir paslaugų svetainės**, kurioms būdinga aprašomoji medžiaga apie prekes ar paslaugas, tokių prekių ar paslaugų katalogai. Jose pateikiama informacija apie pardavėją, kontaktinė informacija. Čia numatyta galimybė užsakyti prekių ar paslaugų. Populiariausios pardavimų svetainės, susijusios su drabužių, papuošalų, buitinių daiktų pirkimu ir pardavimu.
- **Socialinių tinklų svetainės** pagrindinis tikslas yra keistis informacija. Šios svetainės jungia panašių interesų turinčius žmones, kurie bendrauja vieni su kitais (dažniausiai forumuose).
- **Įmonių svetainės**, kurios pristato įmonę, pateikia įmonės veiklos aprašymą, kontaktus, naujienas, informuoja lankytojus apie įmonės ar organizacijos teikiamas paslaugas ar parduodamą produkciją.
- **Asmeninės svetainės** dažniausiai yra prižiūrimos vieno arba keleto žmonių. Dažnai žmonės kuria internetinius dienoraščius, kurie sparčiai populiarėja ir tarp politikų, ir įmonių, kurios stengiasi neatsilikti nuo naujovių, nori rasti naujų reklamavimosi kanalų. Tokiose svetainėse pateikiama informacija gali būti vienašališka.

Gali būti gana sudėtinga nustatyti, ar svetainė, kurioje naršote, yra patikima, tačiau paminėsime keletą dalykų, į kuriuos reikia atkreipti dėmesį:

- **Autorius:** jei informacija internete pateikta su išvardytais autoriais, tai rodo patikimą svetainę. Jeigu autorius yra nurodytas (o kai kuriais atvejais nurodyti ir jo kontaktiniai duomenys), vadinasi, jis pasirengęs atsakyti už pateiktą informaciją, ir tai rodo, kad informacija yra patikima.
- **Data:** ji ypač svarbi pateikiant tyrimų informaciją ir sprendžiant apie mokslinės informacijos patikimumą. Tai leidžia skaitytojams spręsti, ar ta informacija jiems yra pakankamai aktuali ir atitinka jų poreikius. Jei pateikiama kelerių metų senumo informacija, pamėginkite ieškoti naujesnių informacijos šaltinių, kurie pateiktų pastarųjų metų mokslinius duomenis. Kai kuriais atvejais informacijai įvertinti svarbus istorinis kontekstas. Svarbu suprasti, kokių mastu informacijos sukūrimo laikas galėtų turėti įtakos jame esančios informacijos patikimumui ir dar labiau – jos įvertinimui (prisiminkime istorijos įvykių nušvietimą).
- **Šaltiniai:** patikimos interneto svetainės (pavyzdžiui, knygų ir mokslinių straipsnių) turėtų nurodyti pateikiamos informacijos šaltinius. Kartais verta patikrinti, ar pavyksta rasti publikacijai naudotus (literatūros sąrašė ar išnašose nurodytus) pirminius informacijos šaltinius.
- **Vardų sritis (domenas):** kai kurias sritis, pavyzdžiui, .com, .org ir .net, gali nupirkti ir naudoti bet kuris individas. Tačiau .edu sritis skirta kolegijoms ir universitetams, .gov reiškia vyriausybės interneto svetainę. Šios sritys dažniausiai yra patikimos informacijos šaltiniai. Būkite atsargūs su domenu .org, nes jį paprastai naudoja ne pelno organizacijos.
- **Svetainės atnaujinimo dažnumas:** atkreipkite dėmesį, kada paskutinį kartą svetainės turinys buvo atnaujintas.
- **Svetainės dizainas:** tai gana subjektyvus dalykas, bet gerai suplanuota svetainė gali būti pakankamai patikimos informacijos požymis. Tinkamas dizainas padeda informaciją padaryti lengviau prieinamą.
- **Rašymo stilius:** gramatikos klaidos yra požymis, kad svetainė gali būti nepatikima.

Kartais vertinant internete pateiktos informacijos patikimumą reikėtų kelti sau klausimus, kokių tikslu tai parašyta, kokios skaitytojo reakcijos tikisi autorius, kur dar būtų galima patikrinti šią informaciją.

Šiuolaikinis žmogus mato aplink save daug reklamos, todėl greitai išmoksta būti atsargus. Žinome, kad reklamuotojo tikslas – ne rūpintis mūsų sveikata ir gerove, o parduoti prekes. Be to, reikėtų atkreipti dėmesį į autoriaus paslėptus tikslus.

Netikros svetainės požymiai

Atliekant paiešką internete, spaudžiant nuorodas socialiniuose tinkluose, e. laiškuose, galima aptikti netikrų ir identiškai originalioms atrodančių svetainių. Tos svetainės yra sukuriamos sukčių, siekiant gauti kokios nors naudos, pavyzdžiui, finansinės, arba padidinti svetainės lankomumą ir pan.

Atvėrus konkrečią svetainę reiktų atkreipti dėmesį į keletą dalykų:

- **Svetainės adresas** – ar jis nėra kuo nors įtartinas. Jei įmonė prisistato dirbanti Lietuvoje, o adresas nurodo kitos šalies santrumpą ir adrese yra ne įmonės pavadinimas ar jo dalis, arba svetainės adresas yra kitoks nei įprasta (pavyzdžiui, vietoj www.imone.lt, nurodoma www.imone-akcija.lt), jei svetainės adresas yra simbolių kratinytis ir pan., tuomet reiktų atsargiai vertinti tokią svetainę.
- **Svetainės tekstuose yra gramatinių klaidų.** Nusikaltėliai gali naudoti automatines vertykles ir išversti tekstus iš įvairių kalbų į lietuvių, tačiau naudojant automatines vertykles tekstas nėra sklandžiai išverčiamas.

- **Neigiami atsiliepimai.** Vertėtų paieškos sistemose paieškoti apie įmonę arba žmogų informacijos ir patikrinti, ar nėra daug neigiamų atsiliepimų. Tačiau vien tik teigiami atsiliepimai ir komentarai negarantuoja, kad nežinoma svetainė yra patikima. Tokiu atveju papildomai reiktų patikrinti kontaktinius duomenis, ar įmonė, nurodyta svetainėje, registruota ir pan.

Daugiau informacijos apie netikras svetaines žemiau pateiktoje lentelėje (paspaudus lentelėje esančią nuorodą, bus atveriamas arba PDF dokumentas, svetainė, arba vaizdo įrašas pasirinkta tema):

Pavadinimas ir nuoroda	Trumpas turinio aprašymas
 Sukčiavimo schemos	Šioje svetainėje rasite daugiau informacijos apie sukčiavimo „klasikines“ schemas internete.
Kaip atpažinti suklastotą elektroninę parduotuvę 	Šiame PDF dokumente rasite daugiau informacijos apie požymius, kaip atpažinti suklastotą e. parduotuvę.
Prieš šventes dygsta sukčių parduotuvės – kaip neapsigauti (3:07 min.) 	Šiame vaizdo įraše pasakojama apie e. parduotuves ir pateikiami patarimai, kaip neapsigauti.

Informacijos platinimas socialiniuose tinkluose

Kiekvienas asmuo yra savo socialinio tinklo paskyros šeimininkas. Jis gali formuoti turinį, publikuoti įrašus, skatinti diskusijas, šalinti iš pokalbių narius, kurių nenori matyti. Socialinio tinklo publikacijas mato tie, kas įtraukti į draugų ratą. Žmonės, skaitydami savo draugų įrašus, susidaro nuomonę apie juos ir apie jų gyvenimą.

Socialinių tinklų skiriamasis bruožas yra tas, kad juose tiesiog begalė nepatikrintos informacijos, o taip pat paskalų ar galbūt atviro melo. Tam tikri asmenys, linkę pernelyg jautriai reaguoti į bet kokią emocingai išdėstytą informaciją, iškart pradeda ją platinti, kreipti į tai savo draugų ir artimųjų dėmesį. Gana dažnai išaiškėja, kad ta emocinga informacija nevisiškai atitinka tikrovę, yra vienašališka, atstovauja kokios nors grupuotės interesus, bet socialiniai tinklai jau atliko savo darbą ir pasidalinimų skaičius yra įspūdingas. Po to, kai išaiškėja visa tiesa arba kita konflikto pusė gauna galimybę pasisakyti, susidomėjimas krenta, ir informacijos sklaida yra daug mažesnė. Taigi, netikros žinios pasiekia daug platesnę auditoriją nei tikrosios. Žinant žmonių reagavimo įpročius tokiu būdu galima paskleisti daug netikrų žinių, kurios sudarys informacinį triukšmą ir neleis prasiskverbti tikriems faktams.

Kitas dažnai pasitaikantis turinys – pagalbos prašymai. Neretai žmonės dalinasi tikrai senais (metų, dvejų, trejų senumo) pagalbos prašymais, nepatikrinę datos. Tikriausiai ta informacija jau neaktuali. Dar kiti pagalbos prašymai yra iš apgavikų, kurie bando pasipelniti kitų žmonių gerumo sąskaita. Tokie dalykai išaiškėja nuodugnai patikrinant informaciją, galbūt susisiekus su pagalbos prašytoju. Bet dažniausiai socialinių tinklų naudotojai skleidžia informaciją apie pagalbos prašymus niekaip nesijausdami už ją atsakingi. Tikriausiai dauguma net nesuprastų, jei draugai pervestų pinigų apgavikui, o po to pareikštų priekaištų dėl melo skleidimo. Nors, kaip ir realiame gyvenime, perduodantis žinią yra intuityviai laikomas kiek atsakingu už jos turinį ir patikimumą.

Dar vienas neigiamo turinio pavyzdys – perspėjimai, bauginantys, bet gana migloto turinio įrašai apie užpuolimą, grobimą, besiantinančius kataklizmus, epidemijas ir karus. Tokius įrašus skiria perdėtas emocingumas, nepatikrinti faktai, naudojamų netikros pavardės ir vardai. Juos galima patikrinti pabandžius paieškoti, pavyzdžiui, įrašė paminėtų organizacijų, darbuotojų, visuomenės veikėjų vardų ir pavardžių internete. Dažniausiai paaiškėja, kad informacija yra melaginga. Būdami paskleisti, tokie įrašai didina bendrąją įtampą visuomenėje, didina netikrumą dėl ateities, mažina pasitikėjimą. Bet jų emocinis turinys yra gana stiprus, ir tai skatina žmones dalintis. Jei prieš pasidalindami žmonės bandytų kritiškai įvertinti panašią informaciją, tikriausiai ji nebūtų paskleista tiek palčiai.

Galima suformuluoti taisykles, kokio turinio nebūtina skleisti savo socialinio tinklo paskyroje.

- Senų (kelių mėnesių ar metų senumo) pagalbos prašymų, jie tikriausiai neaktualūs;
- Nepatikrintų prašymų aukoti pinigų, tai gali būti apgaulė;
- Nepatikrintos informacijos apie prekybos centrų, oro vežėjų, degalinių ir kt. akcijas;
- Nepatikrintų istorijų apie grobiamus vaikus, AIDS užkrėstus švirkštus, artėjančias globalias katastrofas bei kitą informaciją, kuri nepagrįstai didina nerimą ir baimę;
- Įkryčių reklamų;
- Turinio, kuris yra vulgarus, kursto neapykantą, žeidžia mažumas, skatina smurtą. Net tuo atveju, jei tokius reiškinius norite pasmerkti.

Komentarų rašymas

Ir socialiniuose tinkluose, ir forumuose, ir naujienų svetainėse skaitytojai savo nuomonę dažniausiai gali pareikšti komentarais. Komentatorių dėka kartais išsivysto įdomios informatyvios diskusijos, skatinančios nuomonės formavimą, kritišką požiūrį ir atsakingumą. O kartais įsiplieskia barniai, konfliktai, skyla draugų ratai, atsisakoma bendravimo. Todėl nuo nuomonės reiškimo stiliaus priklauso labai daug.

Egzistuoja taisyklės, kurių laikantis visiems diskusijos dalyviams aptarimas taps įdomus ir produktyvus.

- Turėkite omeny, kad jūsų mintis gali perskaityti bet kas. Todėl visada apgalvokite, ar norite visiems skelbti viešai tai, ką manote;
- Komentuojant nebūtina pasisveikinti ar atsisveikinti, prisistatyti ar kitaip aprašyti save;
- Atsakydami į klausimą ar komentuodami kieno nors mintį, būtinai pacituokite pirminį tekstą, kad būtų aišku, apie ką kalbama;
- Jei būtinai norite pareikšti savo pastabas kuriam nors diskusijos dalyviui, nusiųskite žinutę jam asmeniškai;
- Valdykite savo jausmus;
- Internetu laikykitės tų pačių etikos taisyklių kaip ir įprastame gyvenime;
- Niekada nerašykite komentarų, kurie būtų neetiški ir kuriuose būtų smurtinio, seksualinio, įžeidžiančio ar rasistinio pobūdžio informacijos.

Nepamirškite, kad smurtą ir neapykantą skatinantys pasisakymai ir realiame gyvenime, ir virtualioje erdvėje užtraukia baudžiamąją atsakomybę.

Pilietiškumas internete

Pilietiškumas – tai pareigų atlikimas savo valstybei, tautai, į pilietiškumo sąvoką įeina vertybės, moralė, darbas, sąžiningumas ir dora. Pilietiškumas internete – tai būdas sukurti savo kaip piliečio indėlį į valstybės vystymąsi, veikiant elektroninėje erdvėje.

Egzistuoja tokios galimybės pareikšti savo kaip piliečio poziciją internete:

- Peticijų formavimas ir pasirašymas;
- Pasiūlymų seimo nariams, savivaldos nariams, miesto tarybos nariams teikimas elektroniniu paštu arba „Facebook“ svetainėje;
- Dalyvavimas forumuose, „Facebook“ diskusijose, komentavimas;
- Dalyvavimas visuomeninių organizacijų veikloje.

Diskusijose ypač svarbūs tampa etika, mandagumas, komentarų prasmingumas.

Tinklo etiketas

Tinklo etiketas (angl. „netiquette“) – bendravimo rekomendacijų internete rinkinys. Formalios internetinio bendravimo taisyklės pirmą kartą pavišintos apie 1995 metus, po to jos ne kartą kito ir plėtėsi augant ir plečiantis technologijų panaudojimo galimybėms. Kaip ir bet kokios kitos mandagumo taisyklės, jos nėra privalomos, bet leidžia susidaryti nuomonę apie pašnekovo intelekto lygį ir išsiauklėjimą. Kaip ir kitų bendravimo taisyklių, tinklo etiketo nepaisantis asmuo sudaro neigiamą įspūdį apie save, pašnekovai teigia, kad jo bendravimo įgūdžiai yra nepakankami.

Tinklo etiketas nusako, kaip bendrauti:

- e. paštu,
- socialiniame tinkle,
- rašant komentarus,
- susirašinėjant,
- skleidžiant informaciją, publikuojant ją socialiniuose tinkluose.

Keli naudingi patarimai rašant e. laiškus:

- **laiškas turi būti mandagus**, parašytas taisyklinga lietuvių kalba (ar kitokia kalba, kuria bendraujate su pašnekovu);
- **nesiųskite daugeliui žmonių informacijos**, kuri reikšminga tik siauram draugų ratui;
- **nesiųskite grandininių laiškų**, neskleiskite reklaminės informacijos, pranešimų apie galimus virusus;
- **atsakydami į laišką cituokite klausimą**, į kurį atsakote. Venkite laiškų, kurių negalima suprasti be konteksto;
- **rašydami oficialiems asmenims nevertokite žargono**, šypsenėlių, atspindinčių rašančiojo nuotaiką ar jausmus;
- **prisekite dokumentą tik tada**, kai žinote, kad gavėjas galės jį atverti (pvz., ne visi turi „Excel“, „PowerPoint“ programas);
- **nerašykite laiškų vien didžiosiomis raidėmis** – tai laikoma išsišokimu, nepersistenkite su spalvomis;
- **internetu laikykitės tų pačių etikos ir mandagumo** taisyklių kaip ir įprastame gyvenime;
- **laiško temos (angl. „Subject“) laukelyje** nurodykite turinį atitinkančią temą. Nerašykite miglotai ar per daug.

Daugiau apie bendravimo internete rekomendacijas skaitykite temą „[Etiško bendravimo principai internete](#)“.